

Laura Maniaková

Modráková, Renáta. *Kunhuta: královská dcera a svatojiřská abatyše*

MODRÁKOVÁ, Renáta. *Kunhuta: královská dcera a svatojiřská abatyše*.

Praha: Národní knihovna České republiky, 2023. ISBN 978-80-7050-794-0.

Renáta Modráková vo svojej monografii *Kunhuta: královská dcera a svatojiřská abatyše* približuje osobnosť jednej z najvýznamnejších žien stredovekých českých dejín. Modráková predstavuje Kunhutu ako dcéru Přemysla Otakara II., sestru Václava II. a manželku mazovského vojvodu Boleslava II., no predovšetkým ako samostatne konajúcu aktérku: klarisku, neskôr benediktínku a svatojiřskú abatišu a mecenášku. Práve úrad abatiše kláštora sv. Jiří predstavoval mimoriadne prestížnu a zároveň zodpovednú pozíciu. Hoci jej kráľovský pôvod umožnil disponovať prostriedkami a kontaktmi, ktoré boli pre ostatné abatiše často nedostupné, Kunhutin význam nemožno redukovať iba na jej rodinné väzby. Modráková presvedčivo ukazuje, že práve kombinácia kráľovského pôvodu a osobnej iniciatívy umožnila vznik mimoriadneho kultúrneho a materiálneho dedičstva, ktoré po sebe Kunhuta zanechala.

Publikácia vychádza z autorkinho dlhoročného výskumu týkajúceho sa rukopisov svatojiřského kláštora uložených v Národnej knižnici Českej republiky. Práve kodikologický materiál tvorí jadro celej práce. Mimoriadne cenné sú najmä rukopisy, ktoré možno zaradiť do súkromnej knižnice samotnej Kunhuty, ktorá je tak zároveň najstaršou doloženou knižnicou ženskej majiteľky v českých dejinách. Ide tak prevažne o prácu kodikologickú, aj keď je z podstaty veci biografická. Modráková pracuje aj s listinným materiálom dokumentujúcim majetkové transakcie a donátorskú činnosť abatiše, pričom umeleckým predmetom venuje skôr doplnkovú pozornosť a odkazuje na práce kolegov z oblasti dejín umenia. Významnú časť výskumu tvorí aj materiál z obdobia jozefínskych reforiem a rušenia kláštorov, uložený v Archíve Národnej knižnice ČR a Národnom archíve ČR v Prahe.

Kniha je členená do kapitol chronologicky podľa jednotlivých etáp Kunhutinho života. Úvod približuje obraz Kunhuty v staršej historiografii a upozorňuje na skutočnosť, že jednotliví autori si z jej života vyberali iba tie aspekty, ktoré zodpovedali ich výskumnému záujmu. Tento jav pritom nie je v prípade stredovekých ženských osobností ničím výnimočný. Zatiaľ čo tzv. *Pasionálu abatiše Kunhuty* bola venovaná rozsiahla kodikologická a umenovedná pozornosť, samotná objednávateľka zostávala často v úzadí.

Prvé kapitoly približujú Kunhutu ako kráľovskú dcéru, sestru a budúcu nevestu. Autorka zasadzuje jej detstvo a mladosť do širšieho kontextu politiky Přemysla Otakara II. V závere tejto časti sa venuje

Laura Maniaková
Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav pomocných vied
historických a archivnictví
Arne Nováka 1/1
602 00 Brno

kultúrnemu prostrediu kráľovského dvora, kde by však bolo vhodné širšie zapojenie relevantnej literatúry. Napríklad pri úvahách o literárnej kultúre přemyslovského dvora autorka predpokladá Kunhutinu znalosť rytierskych románov a epickej tvorby, avšak vzhľadom na absenciu zachovaných rukopisov z kráľovskej knižnice by bolo vhodné opierať tieto závery o porovnania z iných európskych dvorov.

Roly nevesty sa Kunhuta na chvíľu zriekla vstupom do kláštora klarisiek na Starom Meste pražskom. Nebolo to úplné zrieknutie – skôr len dočasná stanica – než sa ako väčšina kráľovských dcér stala súčasťou sobášnej politiky svojho otca. V čele kláštora klarisiek v tej dobe stála jej prateta Anežka. Modráková uvažuje, že práve Anežka inšpirovala Kunhutu k tomu, aby sa vzdala svetského života. Bohužiaľ, k takýmto súkromným úvahám pramene z tohto obdobia chýbajú.

Ďalšiu časť knihy predstavuje Kunhutin pobyt v Mazovskom kniežatstve po sobáši s Boleslavom II. Mazovským. Autorka podrobne približuje politický kontext česko-poľských vzťahov a úlohu tohto sobáša vo Václavovej politike. Zaujímavé je, že autorka neignoruje ani Kunhutinu rolu matky, ktorá bývala v staršej historiografii často opomínaná. Poukazuje na dramatický moment, keď Kunhuta po úteku z Mazovska zanechala svoje deti v Poľsku. Túto skúsenosť odlúčenia od detí prepája s neskorším príklonom k mariánskej úcte (vidieť napr. v rukopise NK, sign. XII D 10), čo však nepovažujem za celkom presvedčivé. Mariánska úcta bola v prostredí ženských kláštorov vrcholného stredoveku mimoriadne rozšírená a nemožno ju automaticky interpretovať ako dôsledok osobného prežívania, aj keď skúsenosti z Mazovska na Kunhute a jej spiritualite určite mohli zanechať stopy.

Kapitoly venované návratu do Prahy a následnému zvoleniu za svatojiřskú abatišu patria k najdôležitejším častiam celej publikácie. Modráková objasňuje význam kláštora sv. Jiří, kultúrny odkaz aj vnútornú organizáciu. Veľmi podnetné sú pasáže o fungovaní ženského konventu, o vzdelávaní mníšok a o jazykovej situácii v kláštore. Autorka upozorňuje, že sestry vedeli čítať po latinsky, no aktívne písanie bolo často iba na elementárnej úrovni. Tento rozdiel medzi čítaním a písaním bol v stredoveku bežný. Mníškam pripisuje neobratné prípisky v rukopisoch, hlavne novicky bojovali s latinčinou a pomáhali im mali aj mnohé preklady do češtiny. Práve čeština mala byť hlavným komunikačným jazykom v kláštore a napokon sa dostala aj do liturgie.

Kapitola o každodennom rytme života v kláštore vychádza primárne z Rehole sv. Benedikta. Autorka pritom využíva moderné vydanie dostupné na webových stránkach cisterciánov vo Vyššom Brode. V tejto časti by však bolo možné očakávať intenzívnejšiu prácu s prameňmi priamo zo svatojiřského prostredia. Sama Modráková totiž uvádza existenciu dochovaných Reholí (s. 65) a rukopisov zo svatojiřského kláštora, napríklad breviára XII D 8d, ktorý obsahuje zmienky o povinnostiach abatiše počas liturgických slávností.

Ťažisko publikácie spočíva v analýze svatojiřských rukopisov a skriptória. Modráková rozoberá vznik, funkciu a charakter rukopisov spojených s Kunhutou. Mimoriadne cenné sú jej úvahy o jednotlivých písároch, notátoroch a o organizácii skriptória. Autorka identifikuje okruh rukopisov patriacich priamo Kunhute alebo objednaných ňou samotnou. Analýza prebiehala na základe vlastníckych poznámok, pokiaľ ich rukopis nemal, tak z osobnosti jeho tvorcu. Ide najmä o rukopisy písané tzv. písárom D a kanonikom Benešom.

Veľkou prednosťou knihy je schopnosť prepájať podrobný kodikologický výskum s interpretáciou osobnosti samotnej Kunhuty. Keďže boli rukopisy vytvárané priamo pre ňu, skôr než uniformitu, na ktorú sme pri liturgických rukopisoch zvyknutí, odrážajú jej osobné preferencie a záujmy. Odrážajú aj povedomie o jej kráľovskom pôvode vo forme poznámok k Přemyslovcom a svatoludmilskému offciu. Celou knihou sa vinie línia přemyslovského rodu a toho, ako nesmierne dôležité bolo pre Kunhutu udržať nažive spomienku na svojich príbuzných.

Rozsiahla časť knihy je venovaná popisu jednotlivých rukopisov z Kunhutinej knižnice a rukopisov určených konventu. Rozbor je zameraný primárne na znaky,

ktoré umožňujú tieto rukopisy priradiť do jej knižnice. Záznamy sú zoradené do podoby prehľadného katalógu. Pozitívne možno hodnotiť aj množstvo fotografických reprodukcí rukopisov. Mimoriadne zaujímavý je napríklad rukopis *Divisio vitiorum et virtutum* (XIII E 14c), ktorý zostáva v tieni známejších rukopisov svatojiřskej knižnice, no obsahovo patrí medzi najzaujímavejšie. Fragment na rukopise XIV G 46 obsahujúci zoznam odevov a kožušín pre dvor Jana Lucemburského môže dokazovať, že rukopisy boli viazané na kráľovskom dvore. Rukopisy určené pre konvent autorka ďalej identifikuje pre konkrétne členky konventu: procesionál VI G 5 pre niektorú z vysokopostavených členiek konventu, procesionál VI G 10b pre hlavnú speváčku alebo prevorku a rukopis XII D 10 (*Anselmus Cantuariensis: Dialogus beatae Mariae virginis*) obsahuje pašiové udalosti opísané takmer výučbovou formou a zároveň emocionálne, z čoho autorka súdi, že bol rukopis používaný k spoločnému predčítaniu konventu a na vzdelávanie novíciek. Antifonár XIII C 7 mohol byť podľa autorky zamýšľaný pre niektorú z nerealizovaných fundácií, keďže neobsahuje spevy k svätým, ktorí boli pripomínaní vo svatojiřskom kláštore. K niektorým boli doplnené postupne až neskôr.

Modráková venuje pozornosť aj Kunhute ako mecenáške. Analyzuje jej donácie kláštora, objednávky umeleckých predmetov, prestavby baziliky, ako aj reprezentatívne symboly jej úradu, napríklad berlu abatiše alebo majestátnu pečať. Posledné kapitoly sledujú Kunhutinu odkaz po smrti, ďalšie dejiny svatojiřského kláštora až do jeho zrušenia počas jozefínskych reforiem a napokon aj obraz Kunhuty v modernej historiografii. Modráková opakovane upozorňuje, že napriek významu tejto osobnosti zostávala Kunhuta dlhodobo v tieni iných priemyslovských žien, predovšetkým sv. Anežky či Elišky Přemyslovny.

Publikácia má aj niekoľko drobných nedostatkov. Miestami pôsobí text kompozične nevyvážene. Niektoré informácie sa opakujú, zatiaľ čo iné sú spomenuté len okrajovo alebo bez dostatočného vysvetlenia. V niektorých pasážach by bolo vhodné dôslednejšie rozlišovať medzi autorkinými hypotézami a pramennými faktmi. Rušivo pôsobí umiestňovanie čísel poznámok pod čiarou pred interpunkčné znamienka. Ide však skôr o formálny detail, ktorý zásadným spôsobom neznižuje odbornú hodnotu knihy.

Napriek uvedeným pripomienkam predstavuje monografia Renáty Modrákovej hodnotný príspevok k výskumu ženských rehoľných komunít, stredovekej knižnej kultúry aj samotnej osobnosti Kunhuty. Autorka dokázala spojiť detailnú kodikologickú analýzu s biografickým prístupom a vytvoriť text, ktorý je zároveň odborný aj čitateľsky prístupný. Kniha navyše vyniká krásnym grafickým spracovaním a množstvom obrazového materiálu.

Predkladaná publikácia je nielen odrazom autorkinej niekoľkoročnej práce s rukopismi svatojiřského kláštora, ale aj odrazom záujmu súčasnej historiografie o významné ženské osobnosti a s nimi spojené inštitúcie. Kunhuta nám aj napriek množstvu prameňov s ňou spojených dlho zostávala vzdialená, napokon ako všetky stredoveké osobnosti (nielen ženy). Modráková túto vzdialenosť úspešne preklenula.